

บทที่ 1

ส่วนนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญ คือ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ที่มีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 หรือมีประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 7 ซึ่งเท่ากับว่า ประเทศไทยเราเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากกว่า 10 ปี เช่นเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจึงมีผลต่อสภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรทางสุขภาพและสังคมของประเทศอย่างต่อเนื่องในระยะยาว โดยประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) เป็นแผนระยะยาวของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อให้ความสำคัญต่อ “วงจรชีวิต” ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ยกเว้นการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร โดยแผนผู้สูงอายุแห่งชาติมียุทธศาสตร์ของแผนด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุเน้นการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ดูแลตนเองเบื้องต้นในด้านของผู้สูงอายุเอง มีความกังวลที่จะต้องเผชิญกับช่วงวัยการเปลี่ยนผ่านของชีวิตที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงมากมายจึงเป็นสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิต หรือต้องมีการปรับระบบวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพหรือร่างกาย (Physiological) ด้านอารมณ์ (Emotional) ด้านการเรียนรู้ สติปัญญา (Cognitive) ด้านเศรษฐกิจ (Economic) และสถานภาพทางสังคม (Social Status) (จรัญญา วงษ์พรหม และคณะ, 2558)

ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นเช่นเดียวกันที่มีทั้งความพร้อมและความสามารถของชุมชนในการเรียนรู้และจัดการกับความหลากหลายของสถานการณ์ชีวิตของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยกระบวนการพัฒนางานหรือกิจกรรม การจัดการกับปัญหา ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการดำเนินชีวิต อันเป็นผลกระทบจากโครงสร้างทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ การจัดการสภาวะแวดล้อม และการเมืองการปกครอง โดยองค์ประกอบที่สำคัญของศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่พบในพื้นที่ อาจได้แก่ (1) ข้อมูล (2) เงินหรือกองทุน (3) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และ (4) คนที่มีความพร้อมทั้งความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความตั้งใจ ประสบการณ์ วิธีการทำงาน การช่วยเหลือกัน การรวมกลุ่ม เป็นต้นและเครือข่ายความสัมพันธ์ ปัจจุบันการพัฒนาทางเทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งผลทำให้ประชาชนมีอายุยืนยาวขึ้น จำนวนผู้สูงอายุก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้ประเทศไทยกลายเป็นสังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์ในอีก 6 ปีข้างหน้า การออกกำลังกายจึงเป็นสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถมีสุขภาพที่ดี ลดการพึ่งพิงผู้อื่น ร่างกายแข็งแรงมีภูมิคุ้มกันไม่เจ็บป่วยง่าย การออกกำลังกายจึงมีความสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ มิใช่เพียงเพื่อให้ร่างกายของผู้สูงอายุแข็งแรงเพียงเท่านั้น

แต่เพื่อให้ร่างกายมีสุขภาพที่ดีขึ้น ทำให้สนุกสนาน เพลิดเพลิน เมื่อออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอช่วยให้ดูแลดูแลสุขภาพว่าคนอายุเท่ากันในวัย 60 ปี

จากการดำเนินการลงพื้นที่เขตเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน ในวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่จะเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายร่วมกัน คือ “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ” โดยใช้ข้อมูล RECAP/TCNAP และข้อมูลที่ได้จากนักวิจัยร่วม (อปท.) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานร่วมกัน กลุ่มเป้าหมายหลักของงานวิจัย 3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ (1) กลุ่มผู้สูงอายุ (2) เทศบาลตำบลเกาะคา และ (3) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง การมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้ชุมชนนั้น เป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดภายนอกแล้วให้ชุมชนเข้าร่วม เป็นเรื่องที่ชุมชนคิดเองปัญหาที่พบจากการลงพื้นที่ผู้สูงอายุ ประกอบกับแผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (พ.ศ.2561 – 2564) มีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาให้ประชาชนมีสุขภาพดีอย่างถ้วนหน้า และได้รับความเอาใจใส่อย่างทั่วถึงทุกกลุ่ม และได้กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาสังคม/ชุมชนและการรักษาความสงบเรียบร้อยในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส ทั้งนี้เทศบาลตำบลเกาะคาได้มีการดำเนินโครงการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น โครงการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชน และโครงการส่งเสริมการออกกำลังกาย การกีฬา และนันทนาการ มีหน่วยงานที่สนับสนุน ได้แก่ รพ.สต.ท่าผา อบจ.ลำปาง/สน.ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำปาง (เทศบาลตำบลเกาะคา, 2560)

ภาพที่ 1 การเสวนากลุ่มย่อยกับตัวแทนผู้สูงอายุ

จากการสอบถามถึงปัญหาและความต้องการเบื้องต้นทำให้ทราบว่า เทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ต้นแบบในการส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมที่สนับสนุนให้กับผู้สูงอายุ และมีหน่วยงานคอยสนับสนุนด้านงบประมาณเป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าเทศบาลตำบลเกาะคาจะมีความโดดเด่นในการบริหารจัดการกิจกรรมหรือโครงการให้กับผู้สูงอายุเป็นอย่างดี เช่น การก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ การแจกเบี้ยยังชีพ การออมวันละบาท และกิจกรรมที่เทศบาลตำบลเกาะคาได้ลงพื้นที่ในการให้บริการอย่างใกล้ชิดตามความต้องการของแต่ละหมู่บ้านในเขตการควบคุม ซึ่งทำให้พบปัญหาในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นพื้นฐานที่เป็นความต้องการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและขาดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทางการบริหารจัดการแก่เทศบาลตำบลเกาะคาที่มีความชัดเจน เพื่อเอื้อต่อการให้บริการตามความต้องการส่งเสริมในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสมเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับผู้สูงอายุ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านสุขภาพที่ดีต่อผู้สูงอายุโดยชุมชน

โจทย์ในการวิจัย

หลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปางที่เหมาะสมกับเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านตัวแปร ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การเพิ่มคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - การวิจัยเอกสาร เป็นการเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัย บทความ และวารสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากตำราวิชาการและการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งข้อมูลที่ได้จะถูกรวบรวมเพื่อเป็นข้อคำถามและแนวทางการศึกษาวิจัย
 - การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ เพื่อศึกษาข้อมูลและความคิดเห็นจากกลุ่มผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเกาะคา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ เพื่อการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเกาะคา
 - การประชุมกลุ่มย่อย ด้วยการนำข้อมูลในข้างต้นมาวิเคราะห์หาประเด็นต่าง ๆ เพิ่มเติม โดยการประชุม ประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุ, ผู้ใหญ่บ้าน, นักวิชาการ, นายก อบต., ปลัดอำเภอ ในพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะคา เพื่อร่วมสรุปแนวทางการส่งเสริมสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง

3. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาในครั้งนี้มีประชากรการวิจัย คือ กลุ่มผู้สูงอายุผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีทั้งหมด 1,276 คน ใน เทศบาลตำบลเกาะคา ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสอบถาม ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อยจะใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุ นักวิชาการ และผู้บริหาร เทศบาลตำบลเกาะคา (เทศบาลตำบลเกาะคา, 2560)

กลุ่มตัวอย่าง : เลือกกลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (non – probability sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นการเลือกกลุ่ม

ตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจเข้าร่วมของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ของคณะผู้วิจัยเอง ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ กลุ่มผู้สูงอายุ ในพื้นที่ เทศบาลตำบลเกาะคา ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และความร่วมมือในการเข้าร่วมโครงการวิจัยและนักวิชาการในพื้นที่ เทศบาลตำบลเกาะคา

4. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา

เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

5. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา

การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ใช้เวลารวมทั้งสิ้น 1 ปี เริ่มตั้งแต่วันที่ เดือนสิงหาคม 2560 ถึงเดือนกรกฎาคม 2561

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านเชิงนโยบาย

1. เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ได้แนวทางในการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่

2. ผู้สูงอายุเกิดความตระหนักในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม รักและเอาใจใส่ซึ่งกันและกันผ่านกิจกรรมที่หน่วยงานได้ส่งเสริมและสนับสนุน

ด้านเชิงวิชาการ / การศึกษา

ชมรมผู้สูงอายุ/โรงเรียนผู้สูงอายุ และเทศบาลตำบลเกาะคา เกิดนวัตกรรมกระบวนการในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุผ่านหลักสูตรการอบรมที่เชื่อมโยงเอาเอกลักษณ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาขับเคลื่อน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่เรียนอยู่ในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเกาะคา ทั้งชายและหญิง และอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะคา ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

2. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเกาะคาเกิดการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ผ่านกิจกรรมหรือหลักสูตรการฝึกอบรมให้กับผู้สูงอายุ และร่วมดำเนินการให้ได้มาซึ่งหลักสูตรการฝึกอบรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเกาะคา

3. หลักสูตรฝึกอบรม หมายถึง หลักสูตรที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากความต้องการของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเกาะคา โดยนำเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเกาะคา

